

תקציר מנהלים

המניע לכתיבת עבודה זו הוא יישומו הקרוב של המודל הצייליאני, בתחילת שנת 2016. בשנים האחרונות, עם השקעת כספי הפנסיה בשוק ההון ויישומה של פנסיית חובה, גדלה המודעות לפנסיה בעשרות מונים. מאז משבר שנת 2008 – נוצרה הדרישה להגנת כספי החוסכים מירידות חדות, עם דאגה לתשואה ראויה במהלך שנות החיסכון.

בעבודה זו סקרנו את מערך הפנסיה בישראל, התפתחותו, המשברים שליוו אותו, הלאמת הקרנות, ריכוז המערך בידי חברות הביטוח ובתי ההשקעות, ויישום פנסיית החובה. לגבי המודל הצייליאני – סקרנו את המודל המקורי והשוונו למדינות מיישמות אחרות, על יתרונותיו וחסרונותיו. כמו כן, עמדנו על צורת יישומו הצפויה בישראל. בחלק המחקרי, בדקנו האם יישום המודל יענה על מטרותיו, דהיינו האם הקצבה הצפויה תענה על צרכיו של החוסך ובאיזו מידה.

התוצאות העלו כי הקצבה הצפויה, במקרה של אי משיכת פיצויים עומדת על 88%-ו 60% מהשכר הממוצע במשק, לגברים ונשים, בהתאמה, ועד 58%-ו 39% בלבד לגברים ונשים בהתאמה, במקרה של משיכת פיצויים מלאה. תוצאה זו אינה מתיישבת עם היעד המקובל, בו הפנסיה תגיע ל-75% מהשכר האחרון, במיוחד לאור העובדה שהשכר האחרון אמור להיות גבוה מהשכר הממוצע במשק.

בסיום העבודה קראנו לשיפור התנאים לחסכון ע"י עבודה כוללת מצד משרד האוצר, שתכלול מגוון צעדים שיאפשרו הגעה לפנסיה גבוהה יותר לגיל הפרישה, וכן מחקרים נוספים לשיפור מערך הפנסיה בישראל.

מבוא

ע"פ אתר הפנסיה של משרד האוצר, הכנסותיו של אדם בגיל פרישה נובעות משלוש מקורות: פנסיה, קצבת זקנה וחסכון פרטי. **פנסיה** הינה **גמלה** (חודשית בדרך כלל) המשולמת לאדם הזכאי לה. מטרת תוכניות הפנסיה השונות והרצינות שלהן היא להבטיח לאדם העובד המשך זרם ההכנסות שיחליף את מקור ההכנסה הכלכלי שנפסק גמלה זו משולמת על ידי או על ידי קרנות פנסיה, או על ידי המעסיק לשעבר. גובה הפנסיה נגזר ממספר משתנים, בהם גובה הסכום שנצבר בקרן, בתקופה בה העובד פורש לגמלאות, במקדם הקצבה החל בשיעור הפרישה, ועוד.

בנוסף, בצו ההרחבה לפנסיית החובה, קרן פנסיה מוגדרת כנותנת בנוסף לגמלה, גם פנסיית נכות ופנסיית שאירים. להלן סקירה על סוגי ההגנות הסוציאליות אותן מעניקה קרן הפנסיה (כפי המובא באתר דלעיל):

פנסיית זקנה - פנסיה המשולמת לזכאים החל בהגיעם לגיל הזכאות, ולמשך כל חייהם. בדרך כלל, גיל הזכאות לפנסיה הוא **גיל הפרישה** (כיום – 67 לגברים ו-64 לנשים). עם זאת, בתוכניות פנסיה שונות ניתן להגדיר גיל אחר השונה מגיל הפרישה הרגיל.

במסמך הוסבר כי בישראל מעדיפים את גישת הפיקוח העקיף, בו מיושם עיקרון "האדם הסביר", בניגוד לשיטת "ההגבלות הכמותיות" הנהוגה בדרום אמריקה. דהיינו – הפיקוח יבדוק האם ההחלטות התקבלו בתהליך תקין, האם התקיימו דיונים ממצים, האם ההחלטות סבירות וכדומה. המטרה היא לתת מקסימום חופש פעולה למנהלי הקרנות ועם זאת להגן על החוסכים. לפי זה – הפיקוח לא יבוא חשבון עם הגוף המנהל במידה של טעות בשיקול הדעת.

בנוסף, ישנם עוד הבדלים בין המודלים :

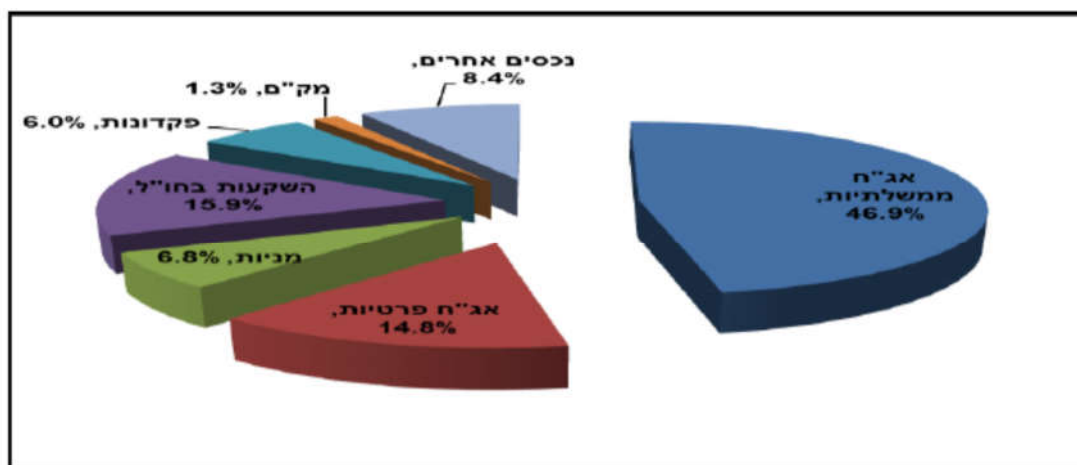
- א. במודל המקורי ישנה מניעה על החוסכים המבוגרים לבחור במסלול מסוכן. בישראל אין מגבלה כזו, במידה שהחוסך מבקש זאת במפורש.
- ב. בישראל מתאפשרים קיומם של מסלולים "מתמחים". במסלולים אלה ישנה מדיניות השקעה מוצהרת בתקנון (למשל – אג"ח קונצרניות, מדינות מתפתחות וכדומה). כל חוסך שעדיין לא מקבל גמלה יוכל להצטרף לכל מסלול.
- ג. בישראל אין הבטחת מינימום תשואה, והקרנות אינן מחויבות להחזיק עתודה לפיצוי החוסכים. (עם זאת, בשנת 2008 המדינה ביטחה שיעור מסוים מהחסכונות שנפגעו).

הבדלים אלו מעקרים את אפשרות השוואה מול המודל המקורי, ובעצם יוצרים מודל חדש שהקשר בינו לבין המודל המקורי הוא ברעיון המרכזי בלבד - בו יש להתאים את הסיכון לגיל החוסך.

השלכות יישום המודל

מבנה ההשקעות כיום

בסוף שנת 2012 הסתכמו כלל נכסי הציבור בחסכונות ארוכי טווח ב 922 מיליארד ₪. ועדות ההשקעה של החברות המנהלות את גופי הפנסיה קובעות באופן עצמאי את תמהיל ההשקעה של כספי החוסכים באפיקי ההשקעה השונים: אג"ח ממשלתיות, אג"ח פרטיות, מניות, פיקדונות ועוד. להלן תרשים המציג את הרכב תיק הנכסים הפנסיוניים של הציבור (כפי שפורסם במסמך דלעיל) :

ניתן לראות כי כמעט חצי מכספי